

Концептуальні рамки механізму врегулювання екологічного конфлікту*

В. В. САБАДАШ^і

Проблеми врегулювання економіко-екологічних протиріч, які виникають між суб'єктами господарювання при використанні природних ресурсів, були й залишаються наріжним каменем економіки природокористування й охорони навколишнього середовища. Антиекологічні тенденції господарювання становлять суттєву загрозу сталому розвитку, трансформуючись у екологічні конфлікти. За такого несприятливого сценарію розвитку актуалізуються питання науково-методичного й практичного супроводу процедур врегулювання екологічних конфліктів. Необхідність пошуку компромісних рішень і узгодження економіко-екологічних інтересів сторін конфлікту спонукає до розроблення ефективного механізму розв'язання екологічних конфліктів. У пропонуваному дослідженні визначено основні принципи врегулювання екологічного конфлікту, спираючись на які розроблено ключові функціональні блоки механізму його врегулювання: економічний, адміністративно-економічний, фінансово-економічний, ринкових інструментів, юридично-правовий, інноваційно-інвестиційний, інформаційно-аналітичний і соціально-культурний.

Ключові слова: екологічний конфлікт, економічний суб'єкт, елемент, інструментарій, механізм врегулювання, принцип, природокористування, ризик-чинник, система.

Абревіатури:

ЕК – екологічний конфлікт

ОЕМВЕК – організаційно-економічний механізм врегулювання екологічного конфлікту

УДК 33:502/504

JEL коди: D74, N50, O13, Q21

Вступ. Соціально-економічні системи, як складний і швидко змінюваний механізм виробничих, споживчих, трудових і соціально-правових відносин, характеризуються наявністю економіко-екологічних і соціальних протиріч. Функціонування й динамічний розвиток таких систем неможливий без різного роду конфліктів, які виникають внаслідок різновекторності інтересів суб'єктів господарювання й характеру відносин між ними. Найбільш поширеними є протиріччя, які набувають ознак економічних, правових (майнових), трудових і соціальних конфліктів. Зі значним збільшенням обсягів і зростанням темпів залучення природного капіталу у сферу господарювання, поступово еволюцією технологічних укладів і зміною моделей виробництва й споживання суттєво зросли ризики виникнення екологічних конфліктів (ЕК). Економіко-соціальна природа ЕК, його детермінація й методологія докладно досліджені у працях [1–6].

^і *Сабадаш Віктор Володимирович*, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету, заступник директора Науково-дослідного інституту економіки розвитку МОН України і НАН України.

* Матеріал публікується у рамках науково-дослідного проекту «Організаційно-економічні основи врегулювання екологічних конфліктів» (№ д/р 0111U006115) та за фінансової підтримки ДФФД України (проект Ф54.5/005, № д/р 0113U002790).

© В. В. Сабадаш, 2013

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Екологічний конфлікт за своєю соціально-економічною природою і характером виникнення, протікання й врегулювання є специфічним видом конфлікту, характерним для індустріального й постіндустріального етапу соціально-економічного розвитку. Пов'язаний він, перш за все, з екстенсивним характером природокористування, зростаючим навантаженням на довкілля і конфліктованістю самих природних ресурсів. ЕК виникає внаслідок неузгодженості економічних інтересів (отримання фінансової вигоди) суб'єкта господарювання із екологічними (збереження довкілля як екологічної цінності) інтересами суспільства (або іншого/інших суб'єкта/суб'єктів). До того ж, досить часто інтереси й цілі, які переслідують суб'єкти, є антагоністичними, що майже унеможливує прийнятне вирішення ЕК. Означені соціально-економічна природа і характерні риси ЕК мають визначати й особливості організаційно-економічного механізму його врегулювання, а саме: базові принципи, елементи структури, інструментарій, зовнішні й внутрішні функціональні зв'язки.

Слід зазначити, що методологічні проблеми природокористування взагалі й науково-методичні питання узгодження інтересів суб'єктів-природокористувачів на сьогодні досить ґрунтовно досліджені українськими й закордонними вченими і фахівцями. Підвалини екологічно збалансованого природокористування закладені ще на початку минулого століття видатним ученим Вернадським В. І. Подальші науково-практичні дослідження дозволити суттєво доповнити й розвинути механізми природокористування з урахуванням відповідних вимог часу та мінливих економіко-екологічних інтересів суб'єктів господарювання. Найбільш ґрунтовними дослідженнями у галузі організаційно-економічного забезпечення природокористування й управлінських механізмів ресурсокористування та охорони навколишнього середовища є наукові праці Балацького О. Ф., Бистрякова І. К., Бобильова С. М., Буркинського Б. В., Веклич О. О., Гофмана К. Г., Гусева А. О., Данилишина Б. М., Ендреса А., Дон. і Ден. Медоузів, Мельника Л. Г., Мішеніна Є. В., Олдака П. Г., Потравного І. М., Реймерса М. Ф., Харічкова С. К., Хачатурова Т. С. та інших дослідників [7–26].

Спираючись на досягнуті наукові здобутки й напрацювання та долучивши накопичений досвід організації й управління процесами ресурсовикористання, вважаємо за доцільне й необхідне більш глибоко, враховуючи нагальність вирішення та актуальність для суспільства накопичених проблем у галузі економіки природокористування, дослідити зазначену проблематику й на основі критичного аналізу розробити концептуальні підходи до врегулювання економіко-екологічних протиріч. Як ми вже зазначали вище, сучасні виробничі, економіко-соціальні й правові відносини у галузі природокористування характеризуються значним ступенем екологічної конфліктності. Така ситуація спонукає до пошуку, розроблення й запровадження у практику природокористування відповідних механізмів врегулювання ЕК, побудованих на залученні й використанні ефективних підходів та інструментів економіко-екологічного й правового характеру (особливо актуальними є проблеми запобігання/врегулювання ЕК на транскордонному і міжнародному рівнях).

Метою статті є формування концептуальних рамок організаційно-економічного механізму врегулювання ЕК (ОЕМВЕК) із урахуванням сучасних тенденцій міжнародного співробітництва у природоохоронній сфері та глобального характеру екологічних проблем. Для досягнення окресленої мети конкретним завданням до вирішення є визначення основних принципів врегулювання ЕК, елементної структури

(функціональних блоків) механізму узгодження конфліктних інтересів суб'єктів природокористування.

Результати дослідження. Теоретико-методичні питання виникнення, розвитку й протікання ЕК у соціально-економічних системах є значною мірою дослідженими й вивченими (як зазначено нами раніше у [2–4]). Разом з тим, важливі методологічні й практичні аспекти врегулювання ЕК були й залишаються на сьогодні актуальною проблемою екологічної конфліктології. Труднощі розроблення ефективного організаційно-економічного механізму врегулювання економіко-екологічних протиріч, які набувають форм і ознак гострих ЕК, пов'язані перш за все зі значним конфліктним потенціалом, накопиченим у сфері природокористування. Враховуючи соціально-економічні витоки й характер ЕК [2; 4], слід зазначити: як і до будь-якого конфлікту інтересів (наприклад, виробничого, майнового, трудового, управлінського), до врегулювання ЕК можуть бути залучені універсальні (певною мірою) методи, способи й інструменти. Але, зважаючи на характерні особливості ЕК, необхідною умовою формування комплексного механізму врегулювання ЕК є дотримання принципу системності – ключового в організації соціально-економічних систем. Відмінними особливостями ЕК, які визначатимуть характер, елементну структуру й функціональні зв'язки у механізмі узгодження конфліктних інтересів в ЕК, є такі:

- тип ресурсу, який залучений до ЕК, – природний;
- часовий аспект ЕК – еколого-економічні наслідки конфлікту можуть бути суттєво відтерміновані в часі;
- прояв синергетичного ефекту в ЕК;
- недетермінованість ризик-чинників ЕК;
- до ЕК залучаються декілька сторін (економічних суб'єктів, територіальних одиниць, держав); при цьому конфліктний потенціал суттєво зростає, а потенціал врегулювання – знижується внаслідок розширення кола акторів конфлікту і неузгодженості їх інтересів (аж до антагоністичних цілей);
- нерозробленість організаційно-економічних і правових механізмів та інструментарію врегулювання ЕК, особливо міжнародних;
- проблема транскордонності природних ресурсів;
- неврегульованість майнових прав на природний ресурс; вкрай актуальною проблема є для країн, що розвиваються;
- інформаційна нерівність у ЕК; до інформаційних ризик-чинників ми відносимо такі: обмеженість, несиметричність інформації; неможливість доступу до інформації; використання інсайдерської інформації; дезінформація; замовчування/приховування (навмисне) причин, масштабів, ризиків і наслідків ЕК; ненавмисне перекручування; залучення некваліфікованих експертів/аналітиків/фахівців; практика «закритих» звітів тощо;
- економіко-соціальна й техніко-технологічна нерівність формує різні моделі виробництва і споживання, перш за все у частині залучення/споживання/використання природного ресурсу. Як наслідок, методи й інструменти врегулювання ЕК, які знаходяться у розпорядженні сторін конфлікту, також можуть суттєво різнитися за можливістю їх використання та ефективністю.

Вибір і реалізація тієї чи іншої стратегії запобігання або врегулювання ЕК залежить від багатьох чинників, більшість з яких мають суб'єктивний характер. Тому формування уніфікованого механізму розв'язання ЕК є неможливим з економічної й організаційної точок зору. У той же час пропозиція концептуальних підходів до

вирішення зазначеної проблеми і ключових принципів базової системи врегулювання ЕК на різних рівнях є першочерговим завданням. Усвідомлюючи складність науково-методичної задачі, окреслимо спочатку коло базових принципів, на яких, на нашу думку, має вибудовуватися механізм врегулювання економіко-екологічних протиріч у ЕК.

Принцип *узгодження інтересів сторін конфлікту* – він є визначальним у соціально-економічних системах. Слід визнати, що саме економічні інтереси суб'єктів господарювання превалюють над іншими суспільними (соціальними, екологічними) інтересами. У ринковій системі первинним імперативом є економічний (фінансовий): вигода, прибуток, ефект. Тому ключовим завданням врегулювання ЕК є пошук взаємоприйняттого компромісу між максимізацією економічних ефектів в частині отримання прибутку і мінімізацією суспільно-екологічних втрат, що само по собі є надскладним завданням, особливо в умовах слабкої правової бази, дефіциту фінансових ресурсів, низького рівня демократії, слабого громадського контролю і низького освітньо-культурного рівня суспільства. Доречно згадати чинник «ресурсного прокляття» та абсолютно різного його ефекту у різних економіках (розвинених, трансформаційних і тих, що розвиваються) [27; 28].

Принцип *оптимальності*: по відношенню до проблеми ЕК даний принцип слід розглядати з точки зору вибору найкращого варіанту врегулювання конфлікту із можливих (який би найбільш повно й адекватно відповідав поставленим завданням і умовам врегулювання). Урахування принципу оптимальності у вирішенні конфліктних задач (неспівпадіння цілей і критеріїв) є необхідною умовою пошуку компромісних рішень.

Принцип *раціональності*, як тип економічної поведінки суб'єкта, націленої на досягнення конкретного результату. У випадку ЕК мова йде про раціональну поведінку економічного суб'єкта при виборі стратегії врегулювання конфлікту. Слід пам'ятати, що економічний суб'єкт орієнтується перш за все на економічну вигоду, тому й рішення ним обираються відповідні – орієнтовані на максимізацію прийнятних для себе ефектів. Тобто, згідно даного принципу у моделях врегулювання ЕК суб'єкт надаватиме перевагу найкращому варіанту із наявних альтернатив, переслідуючи, перш за все, свої економічні інтереси. Слідування принципу раціональності тісно пов'язане з оптимізаційними моделями розподілу обмежених ресурсів, що є актуальним в умовах конфлікту. Слід враховувати, що процедури врегулювання конфліктів базуються на поведінковій теорії особи, що приймає рішення, тому можливі випадки ірраціональної поведінки сторін ЕК (виходячи із знань, досвіду, навичок, інтуїції, моралі, права, наявної інформації тощо).

Принцип *синергії* (синергетичного ефекту). Природа – відкрита еволюціонуюча система. Процеси її самоорганізації є неперервними й динамічними, у яких важливу роль відіграють позитивні зворотні зв'язки. Під дією зовнішніх чинників і різного роду флуктуацій природна система набуває нових рис і станів, при цьому сумарна дія (сумарний вплив) декількох чинників системи (зовнішніх і внутрішніх) майже завжди відрізняється від ефектів окремо взятих чинників. Тобто, відбувається максимізація ефекту за рахунок цілісності системи. У процедурах врегулювання ЕК ефект синергії присутній майже повсюдно: вплив методів та інструментів врегулювання на соціально-економічний і екологічний стан середовища є комплексним, оскільки кругообіг у природі – замкнений цикл, на відміну від економічних циклів. Синергетичний потенціал врегулювання ЕК формується економічними, соціальними, екологічними, трудовими,

ресурсними, інформаційними, інноваційними, освітніми та іншими ефектами, причому їх прояв можливий і в майбутньому.

Ефект синергії тісно пов'язаний ще із одним принципом – принципом «відтермінованих ефектів» (майбутніх ефектів). Рішення щодо стратегій врегулювання ЕК, які приймаються сьогодні, мають оцінювати опосередковані ефекти й бути орієнтовані на перспективу. Зазвичай екологічні наслідки конфліктів, аварій, катастроф мають місце не тільки «тут» і «зараз», а й у майбутньому: довготривалі екодеструктивні ефекти пов'язані із можливостями асиміляційного потенціалу, здатністю доквілля до самовідновлення, особливостями екологічної політики тощо.

Принцип *компенсації економічних збитків*, нанесених сторонами ЕК природному середовищу, економічній інфраструктурі, населенню, іншим реципієнтам. Компенсація може мати різні матеріальні й нематеріальні форми – від фінансового відшкодування збитків до інвестування в природоохоронні заходи, соціальні й інфраструктурні проекти на території. У процесі врегулювання ЕК ключовим завданням є встановлення розміру компенсації (яка має бути адекватною нанесеним збиткам або перевищувати їх суму), джерел і суб'єктів компенсації, правого забезпечення процедур відшкодування, визначення контролюючих інституцій.

Принцип *додержання положень діючих нормативно-правових актів*. Екологічне право характеризується значним різноманіттям і відмінності правових основ регулювання природокористування часто дозволяють неоднаково трактувати ті чи інші екологічні порушення на різних територіях і в різних країнах. Як свідчить практика, у країнах з транзитивною економікою екологічне законодавство найчастіше більш ліберальне до екологічних правопорушників, а норми, ліміти, штрафи, плата за природокористування, рентні ставки, обмеження екологічного характеру тощо можуть суттєво відрізнятися (у гірший бік) від їх аналогів у економічно розвинених країнах. На цьому ґрунті виникають серйозні проблеми із розмірами й процедурами сплати компенсаційних платежів в рамках врегулювання ЕК. Головним завданням у цій сфері є гармонізація національних екологічних правових норм і положень з міжнародними. У більшості розвинених країн природоохоронні аспекти законодавств є уніфікованими і відкритими для їх ратифікації іншими державами. Однак для цього потрібно провести значну роботу з підготовки національних законів, норм і положень екологічного права з метою приєднання до міжнародних багатосторонніх угод у галузі збереження й охорони доквілля.

Принцип *контролю* за реалізацією рішень у межах процедур врегулювання ЕК. Функції координації й контролю за виконанням прийнятих на себе сторонами зобов'язань – важливий заключний етап заходів із врегулювання ЕК. Відповідно до принципу ключовими завданнями є:

- чітке розмежування прав та обов'язків сторін конфлікту й інших зацікавлених сторін у процедурах врегулювання ЕК;
- визначення інституцій/організацій, які будуть наділені контролюючими функціями;
- розроблення інструкцій/положень, які регулюють права й обов'язки інституцій;
- визначення чітких повноважень структур на застосування наглядових і каральних заходів по відношенню до сторін ЕК;
- визначення процедур врегулювання спірних питань тощо.

Наведений вище авторський перелік принципів побудови ОЕМВЕК не є повним і остаточною, акцент нами зроблено на базових і формотворчих аспектах процедур

розв'язання саме ЕК. Інші принципи неконфліктного природокористування у контексті сталого розвитку досить детально висвітлено у [29].

Методологічним базисом і науково-методичним підґрунтям ОЕМВЕК є економічний механізм природокористування (або економічний механізм охорони навколишнього середовища), базовими елементами якого є: платність ресурсокористування; відповідальність за порушення екологічного законодавства; відшкодування економічного збитку від порушення природного середовища; стягнення неподаткових платежів за негативний вплив на довкілля. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачено відповідні економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища (ст. 41): а) взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні навколишнього природного середовища на основі економічних важелів; б) визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; в) встановлення лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та на утворення і розміщення відходів; г) встановлення нормативів збору і розмірів зборів за використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, на утворення і розміщення відходів та інші види шкідливого впливу; д) надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; е) відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [30]. Пріоритетним завданням функціонування економічного механізму охорони навколишнього середовища є забезпечення економіко-екологічної безпеки держави за умови додержання економічними суб'єктами екологічного законодавства.

В економічній літературі під механізмом зазвичай розуміють комплекс (систему) заходів та інструментів, використання яких дозволяє економічному суб'єкту досягти намічених цілей (вирішити поставлені завдання).

У своїх дослідженнях під ОЕМВЕК ми будемо розуміти комплекс заходів, методів та інструментів організаційно-економічного, правового й соціального характеру, які можуть бути залучені сторонами ЕК для провадження неконфліктної політики природокористування, ефективного врегулювання економіко-екологічних протиріч і досягнення економіко-екологічних цілей у межах обраних процедур.

Дослідження проблем формування ефективного ОЕМВЕК започатковано нами у попередніх дослідженнях, зокрема [31]. Враховуючи системний характер впливу комплексу чинників ЕК, ОЕМВЕК має базуватися на залученні ефективних методів і форм розв'язання економіко-екологічних протиріч і відповідного економічного інструментарію. На нашу думку, каркас ОЕМВЕК мають формувати такі концептуальні блоки (табл. 1), поєднані у методично цілісний механізм прямими й зворотними зв'язками, які визначають напрями й характер взаємодій всередині механізму.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Механізм врегулювання ЕК, як цілісний комплекс заходів і інструментів впливу на економіко-екологічні інтереси суб'єктів господарювання, має формуватися на принципах системності.

Таблиця 1 – Функціональні блоки й інструментарій OEMBEK

Функціональний блок	Інструментарій
<i>Економічний блок:</i> процедури врегулювання ЕК, використання яких спонукає сторони конфлікту до економічних рішень, які б задовольняли економічні інтереси суб'єктів із дотриманням екологічних вимог	Податки; преміювання; ціноутворення; тарифи; плата за ресурси; стимулювання; ін.
<i>Адміністративно-економічний блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на адміністративно-правових засадах, стимулювання й примусу, правового регулювання	Штрафи; субсидії; економічні санкції; компенсаційні платежі/виплати; екологічні обмеження; митне регулювання експортно-імпортних операцій; ін.
<i>Фінансово-економічний блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на залученні фінансових інструментів впливу на господарську діяльність	Фінансове регулювання й планування; система розрахунків; кредитування; фінансовий контроль; застави; матеріальне стимулювання; оподаткування; ін.
<i>Блок ринкових інструментів</i> методи врегулювання ЕК базуються на застосуванні широкого кола ринкових економічних інструментів	Продаж прав/квот на забруднення; державна підтримка; реклама; створення іміджу; соціальна підтримка; екологічна експертиза; пропаганда; ліцензування; сертифікація; екологічне страхування; стандартизація; ін.
<i>Юридично-правовий блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на положеннях законодавчо-правових актів (міжнародних і національних)	Механізм договорів, дозволів і екологічних ліцензій; міжнародна і національна правова база; інституційні процедури вирішення спорів; екологічне нормування; міжнародні багатосторонні угоди; міжнародний арбітраж; ін.
<i>Інноваційно-інвестиційний блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на залученні інвестиційних інструментів та інноваційних підходах	Інвестування в «екологічно дружні» виробництва, технології, процеси, науково-технічні розробки; оренда; фондоутворення; лізинг; факторинг; екологічні фонди; екологізація процесів виробництва і споживання; ін.
<i>Інформаційно-аналітичний блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на експертно-аналітичних оцінках і широкому залученні інформації із різних легітимних джерел, даних аналітичних звітів	Легітимні джерела інформації; експертні оцінки; аналітичні звіти й доповіді; екологічні звіти; урядові документи; звітність компаній; матеріали урядових і неурядових комісій; матеріали громадських слухань/обговорень тощо
<i>Соціально-культурний блок:</i> процедури врегулювання ЕК базуються на залученні соціальних інституцій, громадських організацій, просвітницьких спілок, міждержавних громадських організацій, громадян	Недержавні інститути; освітні проекти екологічного спрямування; екологічні заходи; «зелена» тематика у ЗМІ; культурний обмін; транскордонна екологічна співпраця; «зелений» туризм; пропаганда; громадські слухання/обговорення; громадський контроль; ін.

У дослідженні визначено основні принципи врегулювання ЕК, спираючись на які розроблено ключові функціональні блоки ОЕМВЕК: економічний, адміністративно-економічний, фінансово-економічний, ринкових інструментів, юридично-правовий, інноваційно-інвестиційний, інформаційно-аналітичний і соціально-культурний, які визначають концептуальні рамки ОЕМВЕК. Подальшими завданнями формування ОЕМВЕК є наповнення його об'єктно-суб'єктивними елементами і функціональними зв'язками задля трансформації у цілісний інструментальний комплекс науково-прикладного характеру.

Література

1. *Экологические конфликты в современной системе природопользования* ; под ред. д.э.н., проф. С. Н. Бобылева и к.э.н., доц. В. В. Сабадаш. – Сумы : Университетская книга. – 2010. – 352 с.
2. *Сабадаш, В. В.* Методичні підходи до детермінації екологічного конфлікту / В. В. Сабадаш // *Механізм регулювання економіки*. – 2006. – № 4. – С. 49–62.
3. *Сабадаш, В. В.* Типологія екологічних конфліктів / В. В. Сабадаш // *Механізм регулювання економіки*. – 2007. – № 1. – С. 22–34.
4. *Сабадаш, В. В.* Детермінація екологічного конфлікту у загальній системі еколого-економічної безпеки: теорія і методологія / В. В. Сабадаш // *Економіка природокористування і охорони довкілля*. – 2008. – № 6. – С. 25–36.
5. *Сабадаш, В. В.* Антиекологічні тенденції соціально-економічного розвитку: конфліктний потенціал екологічного фактора / В. В. Сабадаш // *Механізм регулювання економіки*. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 11–22.
6. *Сабадаш, В. В.* Соціально-економічні виміри екологічного конфлікту / В. В. Сабадаш // *Механізм регулювання економіки*. – 2006. – № 2. – С. 190–201.
7. *Балацкий, О. Ф.* Экономика и качество окружающей природной среды / О. Ф. Балацкий, Л. Г. Мельник, А. Ф. Яковлев. – Ленинград : Гидрометеиздат, 1984. – 191 с.
8. *Бобылёв, С. Н.* Экономика природопользования / С. Н. Бобылёв, А. Ш. Ходжаев. – М. : Изд-во ТЕИС, 1997. – 272 с.
9. *Буркинский, Б. В.* Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития / Б. В. Буркинский, В. Н. Степанов, С. К. Харичков / ИПРЭИ НАНУ. – Одесса : Фенікс, 2005. – 575 с.
10. *Быстряков, И. К.* Адаптивное управление эколого-ориентированным развитием как методологическая проблема / И. К. Быстряков // *Методы решения экологических проблем*. – Сумы : Университетская книга, 2001. – С. 51–68.
11. *Быстряков, Игор.* Природні ресурси як фактор активізації еколого-економічної діяльності / Игор Быстряков // *Економіст*. – 2011. – № 4. – С. 18–22.
12. *Веклич, О. О.* Економічний механізм екологічного регулювання в Україні / О. О. Веклич. – К. : Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2003. – 88 с. : іл.
13. *Гофман, К. Г.* Экономическая оценка природных ресурсов в условиях социалистической экономики. Вопросы теории и методологии / К. Г. Гофман. – М. : Наука, 1977. – 236 с.
14. *Гусев, А. А.* Современные экономические проблемы природопользования / А. А. Гусев. – М. : Междунар. отношения, 2004. – 208 с.
15. *Данилишин, Б. М.* Природно-екологічний потенціал в стратегії сталого розвитку України / Б. М. Данилишин // *Наука та наукознавство*. – 2006. – № 3. – С. 94–100.
16. *Данилишин, Б. М.* Наукові нариси з економіки природокористування : монографія / Б. М. Данилишин. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.
17. *Медоуз, Донелла.* Пределы роста. 30 лет спустя / Донелла Медоуз, Йорген Ранدرس, Деннис Медоуз ; пер. с англ. Е. С. Оганесян. – М. : Академкнига, 2007. – 342 с. : ил.
18. *Мельник, Л. Г.* Экономические проблемы воспроизводства природной среды / Л. Г. Мельник. – Харьков : Выща шк. Из-во при ХГУ, 1988. – 159 с.
19. *Мельник, Л. Г.* Екологічна економіка / Л. Г. Мельник ; 3-тє вид., випр. і допов. – Суми : Університетська книга, 2006. – 367 с.

20. Мельник, Л. Г. Экономика развития : учебник / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2013. – 780 с.
21. Мишенин, Е. В. Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе ; под ред. д-ра экон. наук, акад. УЭАН Я. В. Коваля. – Сумы : Мрия-1, 1998. – 272 с.
22. Олдак, П. Г. Сохранение окружающей среды и развитие экономических исследований / П. Г. Олдак. – Новосибирск : Наука, 1980. – 160 с. – (Серия : «Человек и окружающая среда»).
23. Реймерс, Н. Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М. : Россия Молодая, 1994. – 367 с.
24. Хачатуров, Т. С. Экономика природопользования / Т. С. Хачатуров. – М. : Наука, 1987. – 255 с.
25. Эндрес, Альфред. Экономика окружающей среды / Альфред Эндрес ; пер. с нем. С. И. Дорогунцова и Б. М. Данилишина. – К. : Либідь, 1995. – 168 с.
26. Лукьянчиков, Н. Н. Экономика и организация природопользования : ученик ; 4-е изд., перераб. и доп. / Н. Н. Лукьянчиков, И. М. Потравный. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 687 с.
27. Полтерович, В. Экономическая политика, качество институтов и механизмы «ресурсного проклятия» / В. Полтерович, В. Попов, А. Тонис. – М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007. – 98 с.
28. Сабадаш, В. В. Екологічні конфлікти і проблеми права власності на ресурс: науково-технологічні аспекти ресурсної безпеки / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 1. – С. 48–49.
29. Мельник, Л. Г. Экономические основы решения экологических конфликтов в контексте устойчивого развития // Экологические конфликты в современной системе природопользования ; под ред. д.э.н., проф. С. Н. Бобылева и к.э.н., доц. В. В. Сабадаша. – Сумы : Университетская книга. – 2010. – С. 289–295.
30. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/tt1001>.
31. Сабадаш, В. В. Економіко-організаційні й інституційні чинники екологічного конфлікту, як ресурсні обмеження економічного зростання / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 3. – С. 32–37.

Отримано 02.02.2013 р.

Концептуальные рамки механизма урегулирования экологического конфликта

ВИКТОР ВЛАДИМИРОВИЧ САБАДАШ*

** кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и
бизнес-администрирования Сумского государственного университета,
заместитель директора Научно-исследовательского института экономики развития
МОН Украины и НАН Украины,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-335774, e-mail: viktorsaba@gmail.com*

Проблемы урегулирования экономико-экологических противоречий, возникающих между субъектами хозяйствования при использовании природных ресурсов, были и остаются краеугольным камнем экономики природопользования и охраны окружающей среды. Антиэкологические тенденции хозяйствования составляют существенную угрозу устойчивому развитию, трансформируясь в экологические конфликты. При таком неблагоприятном сценарии развития актуализируются вопросы научно-методического и практического сопровождения процедур урегулирования экологических конфликтов. Необходимость поиска компромиссных решений и согласования экономико-экологических интересов сторон конфликта побуждает к разработке эффективного механизма решения экологических конфликтов. В предлагаемом

исследовании определены основные принципы урегулирования экологического конфликта, опираясь на которые разработаны ключевые функциональные блоки механизма его урегулирования: экономический, административно-экономический, финансово-экономический, рыночных инструментов, юридически-правовой, инновационно-инвестиционный, информационно-аналитический и социально-культурный.

Ключевые слова: экологический конфликт, механизм урегулирования, инструментарий, принцип, риск-фактор, система, элемент, экономический субъект.

Mechanism of Economic Regulation, 2013, No 2, 53–63
ISSN 1726-8699 (print)

The Conceptual Framework of Ecological Conflict Resolution Mechanism

VIKTOR V. SABADASH*

* *C.Sc. (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University, Vice Director of Research Institute of Development Economics, Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Science of Ukraine, R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine, phone: 00-380-542-335774, e-mail: viktorsaba@gmail.com*

Manuscript received 02 February 2013.

The settlement of economic and ecological conflicts that arise between entities using natural resources have been and remain the cornerstone of environmental economics and environmental protection. Anti-ecological trends entities constitute a significant threat to sustainable development, transforming into ecological conflicts. In this adverse scenario actualized in research methods and practical maintenance procedures for the settlement of ecological conflicts. The need to find compromise and coordination of economic and environmental interests of the parties to the conflict leads to the development of an effective mechanism for resolving ecological conflicts. The proposed study of the basic principles of ecological conflict resolution, based on that developed key functional blocks of the mechanism of its regulation: economic, administrative-economic, financial-economic, market instruments, legal, innovation and investment, informational and socio-cultural.

Keywords: ecological conflict, an economic entity, element, nature use, principles, resolution mechanism, risk-factor, system, tools.

JEL Codes: D74, N50, O13, Q21

Tables: 1; *References:* 31

Language of the article: Ukrainian

References

1. *Ecological conflicts in modern system of nature use: monograph* / Eds. Prof., Dr. Sergey N. Bobylev and Dr. Viktor V. Sabadash (2010), Sumy, Universitetskaya kniga. (*In Russian*)
2. Sabadash, V. V. (2006), "Methodological approaches to the determination of ecological conflict," *Mekhanizm rehulyvannya ekonomiky*, 4, 49–62. (*In Ukrainian*)
3. Sabadash, V. V. (2007), "Typology of ecological conflicts," *Mekhanizm rehulyvannya ekonomiky*, 1, 22–34. (*In Ukrainian*)
4. Sabadash, V. V. (2008), "Determination of ecological conflict in the general system of ecological and economic security: theory and methodology," *Mekhanizm rehulyvannya ekonomiky*, 6, 25–36. (*In Ukrainian*)
5. Sabadash, V. V. (2009), "Anti ecological trends in socio-economic development: conflict potential of environmental factor," *Mekhanizm rehulyvannya ekonomiky*, 3, Vol. 1, 11–22. (*In Ukrainian*)

6. Sabadash, V. V. (2006), "Socio-economic dimensions of ecological conflict," *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, 2, 190–201. (In Ukrainian)
7. Balatskii, O. F., Melnyk L. H. and Yakovlev A. F. (1984), *Economics and the quality of the environment*, Leningrad, Gidrometeoizdat. (In Russian)
8. Bobylev, S. N. and Khodzhayev A. Sh. (1997), *Economics of nature use*, Moscow, TEIS. (In Russian)
9. Burkinskii, B. V., Stepanov V. N. and Kharichkov S. K. (2005), *Economic and environmental basics of regional nature use and development*, Odessa, Feniks. (In Russian)
10. Bystryakov, I. K. (2001), "Adaptive management of environmental-oriented development as a methodological problem," *Metody reshenia ekologicheskikh problem*, Sumy, Universitetskaya kniga. (In Russian)
11. Bystryakov, I. (2011), "Natural resources as an activity factor in ecological and economic activity," *Ekonomist*, 4, 18–22. (In Ukrainian)
12. Veklych, O. O. (2003), *The economic mechanism of environmental regulation in Ukraine*, Kyiv, Ukrains'kyi instytut doslidzhen' navkolyshnyogo seredovyscha i resursiv. (In Ukrainian)
13. Gofman, K. G. (1977), *The economic evaluation of natural resources in a socialist economy. Theory and Methodology*, Moscow, Nauka. (In Russian)
14. Gusev, A. A. (2004), *Current economic problems of nature*, Moscow, Mezhdunarodnyye otnosheniya. (In Russian)
15. Danylyshyn, B. M. (2006), "Natural and ecological potential in the sustainable development of Ukraine," *Nauka i naukoznavstvo*, 3, 94–100. (In Ukrainian)
16. Danylyshyn, B. M. (2008), *Scientific essays on environmental economics*, Kyiv, RVPS Ukrainy NAN Ukrainy. (In Ukrainian)
17. Meadows, D. H., Randers J. and Meadows, D. L. (2007), *The Limits to Growth. 30 years later*, Moscow, Akademkniga. (In Russian)
18. Melnyk, L. H. (1988), *The economic problems of reproduction of the natural*, Khar'kov, Vyscha shkol'f. Izd-vo pri KhGU. (In Russian)
19. Melnyk, L. H. (2006), *Ecological economics*, Sumy, Universitetskaya kniga. (In Ukrainian)
20. Melnyk, L. H. (2013), *Economics of development*, Sumy, Universitetskaya kniga. (In Russian)
21. Mishenin, Ye. V. (1998), *Ecological and economic problems of nature in the forest complex*, Sumy, Mriya–1. (In Russian)
22. Oldak, P. G. (1980), *Saving the environment and the development of economic research*, Novosibirsk, Nauka. (In Russian)
23. Reimers, N. F. (1994), *Ecology (theory, laws, rules, principles and hypotheses)*, Moscow, Rossia Molodaya. (In Russian)
24. Khachaturov, T. S. (1987), *Economics of nature use*, Moscow, Nauka. (In Russian)
25. Endres, Alfred (1995), *Economics of environment*, Kyiv, Lubid'. (In Ukrainian)
26. Luk'yancikov, N. N. and Potravnii I. M. (2010), *Economics and organization of nature use*, Moscow, YuNITI-DANA. (In Russian)
27. Polterovich V., Popov V. and Tonis A. (2007), *Economic policies, the quality of institutions and mechanisms of the "resource curse"*, Moscow, Izd. GU VShE. (In Russian)
28. Sabadash, V. V. (2009), "Ecological conflicts and problems of ownership of the resource: scientific and technological aspects of resource security," *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, 1, 48–9. (In Ukrainian)
29. Melnyk, L. H. (2010), "Economic basis of ecological conflicts solution in sustainable development context," In book *Ecological conflicts in modern system of nature use* / Eds. Prof., Dr. Sergey N. Bobylev and Dr. Viktor V. Sabadash, Sumy, Universitetskaya kniga. (In Russian)
30. The Law of Ukraine "On Environmental Protection" on June 25, 1991 (as amended), <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/tt1001>. (In Ukrainian)
31. Sabadash, V. V. (2012), "Economic, organizational and institutional factors of ecological conflict as resource constraints of economic growth," *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, 3, 32–7. (In Ukrainian)